

*Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг
25 йиллигига бағишланади*

**ХАЛҚАРО ИЛМИЙ
АНЖУМАН**

**Хорижий тилларни ўқитишнинг
бугуни ва эртаси**

**Teaching Foreign Languages:
Present and Future**

**Обучение иностранным языкам:
сегодня и завтра**

**ХАЛҚАРО ИЛМИЙ МАҚОЛАЛАР
ТЎПЛАМИ**

2016 йил 30 сентябрь

6. 春樹村上「IQ84」-II部. Printed in Japan. 2010 [Электронный ресурс] <http://www.shinshu.co.jp/>
7. Харуки Мураками «IQ84» Роман/ Пер. с яп.Д.Коваленина. - Москва: Эксмо, Кн.1, 2010

ПЕДАГОГНИНГ ТАДҚИҚОТЧИЛИК КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ушбу мақолада филология йўналиши педагогининг тадқиқотчилик компетенциясини ривожлантириш йўналишлари таҳлил этилган.

Калим сўзлар: компетенция, методологик асос, тадқиқот натижалари, апробация.

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президентининг "Олий малакали илмий кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини янада тўғрисида" 2012 йил 24 июлдаги ПФ-4456-сонли Фармони билан бажариш ўқув юртидан кейинги таълим тизимини ва Олий аттестация комиссияси фаолияти тақомиллаштириш мақсадида бир қатор ишлар олиб борилди. Олий ўқув юртида тўғрисидаги Низомнинг 16-бандида фан доктори илмий даражасини олиш учун таълим ишланмалар асосида муҳим ижтимоий-иқтисодий ва долзарб илмий ёки амалий таълим этилиши ёки илм-фан тегишли тармоғининг истиқболли йўналишини ривожлантириш ютуқ сифатида баҳоланадиган янги назарий қондалар комплекси ишлаб чиқилган таълим этилиши илм-фаннинг, техниканинг, ижтимоий-сиёсий соҳанинг ёки иқтисодий таълим ривожланишига салмоқли ҳисса қўшадиган ечимлар ишлаб чиқилган бўлиши қилинган [2].

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурининг 3.3.2-бандида узлуксиз таълим йўналишлари амалга оширишда чет тилини ўрганиш талаб қилинади. Шунингдек, Каримовнинг «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада тақомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорига кўра, 2013-2014 ўқув йилидан бошлаб хорижий тилларни ўргатиш жорий этилгани барчамизга маълум. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 33-моддасида халқаро ҳамкорлик қуйидагича баён этилган: таълим муассасалари муаммолари юзасидан халқаро ҳамкорликда иштирок этадилар, чет давлатлари билан ўқув юртли билан бевосита алоқалар ўрнатиш, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда улар билан қўшма ўқув юртли ташкил этиш ҳуқуқига эга [1]. Шу билан бир қаторда барча турларида чет тилини ўрганиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Ўзбекистон таълим тизимининг филологик ёки нофилологик йўналишларида чет тили фани учун адабиётларини модернизация қилиш ва янгиларини яратишнинг долзарб таълим ўрганиш учун педагогларнинг тадқиқотчилик компетенциясини ривожлантириш этилади.

Шунингдек, илмий-тадқиқот ишларини узлуксиз олиб бориш, яъни битта магистрлик, докторлик диссертация ҳамда ўқитувчилик фаолияти билан бир қаторда илмий-услубий ва илмий-тадқиқот ишларини узлуксиз давом эттириш талаб қилинади. Мақолада педагогнинг тадқиқотчилик компетенциясини ривожлантириш йўналишлари мулоҳазалар баён этилади. Бунинг учун компетенция, тадқиқотчилик компетенциясини тушунчаларни таҳлил этиш мақсадга мувофиқдир.

Компетенция – у ёки бу соҳа бўйича билимдонлик [6; 62-6.]. **Компетенция** (competence - эришяпман, муносибман, лойиқман) – 1) муайян давлат органи (мамура ёки ўзи бошқариш органи) ёки мансабдор шахснинг қонун, устав ёки бошқа ҳужжатлар билан белгиланган ваколатлари, ҳуқуқ ва бурчлари доираси; 2) у ёки бу соҳада тажриба [8. 682-6.]. Шунингдек, компетенция сўзининг 16 хил маънолари

та баҳолаш шкаласидан фойдаланишди (интернет-уюшма психологлар

компетенция – бу шундай билимлар, кўникмалар, малакалар, сабаб омиллари, мақсадли вазиятларнинг умумий уйғунлиги бўлиб, қайсиқим аниқ тушуниқ, аниқ иш жойида, аниқ ишлаб чиқариш жамоаси ижрочиларининг таъминлаб беради [4;87–99-б.].

Компетентлик тушунчаси деганда маълум бир соҳада талаба (масалан, бўлажак педагог) эгалланган компетенция, яъни маълум бир сифатларнинг тўлиқ таъминоти тушунилади [3; 55-б.]. Компетентлилик тушунчаси (лотинчадан competere сўзидан олинган бўлиб – “биргаликда эришаман, қозонаман, мос келаман” деган маънони беради) луғатларда эса “нимадир тўғрисида фикр берадиган билимларга эга бўлиш”, “хабардор бўлмоқ, ҳуқуқли бўлмоқ” деган маънони беради. Амалда барча луғат тузувчилар “компетентлик” ва “компетенция” сўзларини чегаралаб қўяди. Компетентлик таърифи ўхшаш ва бир-бирини ўрнини алмаштиради), шу билан бир вақтда компетенция сўзи учун ягона изохлаш йўқ, бу сўзларнинг йиғиндиси (ҳуқуқ ва мажбуриятлар) қандайдир орган ёки лавозимли шахс билан белгиланган қўйилган ушбу орган ёки бошқа ҳолатлар”, “тўғрисида фикр юритишга йўл берадиган билимларга эга бўлиш (эгаллик)”, “хаттоки хабардор бўлган саволлар тўплами (соҳаси)” тушунилади [5; 209–210-б.].

Т.Г.Рахматуллинлар томонидан педагогнинг тадқиқотчилик фаолияти ривожлантириш йўналишлари таҳлил этилган. Улар куйидагилардан

таълим жараёнида тадқиқотчилик фаолиятини амалга ошириш мотивларини

таълим фаолиятининг методологик асосини ўрганиш;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш.

Таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятга қадриятли ёндашув, касбий соҳада тадқиқотчилик фаолиятини амалга ошириш мотивларини ривожлантириш, тадқиқот натижалари бўйича таълим ишларини тайёрлашнинг умумий принципларини билиш, таълим жараёнида долзарб муаммоларни аниқлаш кўникмаси, қўйилган мақсадни татбиқ қилишнинг танлаш, назарий ва эмпирик методларни қўллаш, тадқиқот натижалари ва ёзма шаклда тайёрлаш, тадқиқот учун ахборотларни танлаш ҳамда таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини кузатилади [7; 151-б.].

Таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини кузатилади, таълим тизимининг филологик фаолиятининг йўналишларидаги мавжуд муаммолар, уларнинг ечими ва амалий татбиқи таълим фаолиятининг тадқиқотчилик компетенциясини амалга ошириш мотивларини таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятининг филология ва методика соҳасидаги таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш ҳамда касбий тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш. Шунингдек, педагогнинг тадқиқотчилик компетенциясини бир мавзу таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини турли мавзуларда нашр этилган бир педагогнинг илмий таълим фаолиятининг таъминлашга имкон бериши барчамизга маълум. Бир мавзу таълим фаолиятининг тадқиқотчилик компетенциясини ривожлантириш учун куйидагиларни тавсия

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; унинг ўрганилиш ҳолати ҳамда амалиётдаги ифодасини билиши;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; ишлаб чиқариш масалалари билан боғлиқлигини таҳлил этилиши;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; аниқ муаммоларда билим ва кўникмаларни қўллаш олиши;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; тадқиқотнинг сифатли фаолиятини шакллантириши;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; бўйича билим, кўникма ва малакалар, қобилият, мотив, шахс, тушунчаларнинг таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; сифатли ўрганиши;

таълим фаолиятининг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил қилиш; турли жиҳатларини билиши;

- касбий тажриба билан чуқур боғлаши.

Натижада бир мавзуда олиб борилган илмий тадқиқотлар докторлик диссертациясида илмий янгиликларини амалиётга татбиқи, илмий ишлар асосида монография ва ишларнинг тайёрланишига ҳамда илмий тадқиқот лойиҳаларнинг баъзи самарасини бериши мумкин. Шунингдек, илмий тадқиқотларнинг эришилади.

Илмий тадқиқот натижаларини апробациядан ўтказиш, тажриба-синов синаб кўриш ва баҳолаш тартиби тажриба-синов ишлари асосий тушунчалари ва вазифаларини тақозо қилади. Илмий-педагогик диссертацион тадқиқотлар апробациядан ўтказиш, тажриба-синов майдонларида синаб кўриш ва баҳолаш умумий қоидалар, тажриба-синов ишлари асосий тушунчалари, мақсад ва педагогик тажриба-синов ишларини ташкиллаштириш, мувофиқлаштириш ва тажриба-синов ишларини ташкиллаштиришга қўйиладиган илмий-методик босқичлари, натижаларини баҳолаш ҳамда апробациядан ўтказиш ва ривожлантириш иборатлиги педагогнинг тадқиқотчилик компетенциясини ривожлантиришга йўналтирилади.

Амалиётга жорий этилган илмий-тадқиқот ишларини таҳлил этиш қўйиладиган талаб олиб келди:

1. Илмий-тадқиқот ишини тубдан такомиллаштириш ва унинг самарасини ошириш кадрлар тайёрлаш сифати ва рақобатбардорлигини кучайтириш, диссертация мазмунини ва сифатига қўйиладиган мезонлар ва талабларни тайёрлаш ва тадқиқот докторлик диссертацияларини тайёрлашнинг узлуксизлиги асос яратлади.

2. Олий таълим муассасалари ва кадрлар буюртмачиларининг таълим илмий-тадқиқот, илмий-педагогик ҳамда ишлаб чиқаришга йўналтирилган диссертациялар мақсадли илмий-тадқиқот ишларини тайёрлашни йўлга қўйиш талабига асосланган юксалтириш заруратини тақозо қилади.

3. Илмий-тадқиқот ишларини узлуксиз давом эттириб, амалиётга жорий этиш тадқиқот ва тажриба, ишлаб чиқариш, илмий-педагогик, илмий-иқтисодий ва ривожлантириш имконини беради.

4. Илмий-тадқиқот дастурлари, марказлари талаблари даражасида таълим, лаборатория машғулоти, илмий тадқиқот ишларини диссертацияларни тайёрлаш зарурий ўқув-услубий ва моддий-техника босқичи этилишини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Каримов И.А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 24 июлдаги ПФ-4456-сонли қарори билан тасдиқланган, 2012 йил 25 июль.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 24 июлдаги ПФ-4456-сонли қарори билан тасдиқланган, 2012 йил 25 июль.
3. Алиев И.Т. Педагогнинг касбий компетентлиги // Узлуксиз таълим тизимида педагогик компетентлигини ривожлантириш муаммолари ва истикболлари: Респ. илмий-амалий конференция материаллари. – Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2013. – 444 б.
4. Базаров Т.Ю., Ерофеев А.К., Шмелов А.Г. Коллективное определение понятия «попытка извлечения смысловых тенденций из размытого экспертного знания» // Вестник университета. – Москва, 2014. № 1. Серия 14. Психология. – С. 87-99.
5. Маннопов Ж., Холматова А. Касб таълими ўқитувчисининг мустақил педагогик компетентлигини шакллантириш // Узлуксиз таълим тизимида ўқитувчиларнинг компетентлигини ривожлантириш муаммолари ва истикболлари: Респ. илмий-амалий конференция материаллари. – Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2013. – 444 б.
6. Педагогикадан атамалар луғати. – Тошкент: Фан, 2008. – 196 б.
7. Хамидуллина Л.К., Рахматуллин Т.Г. Формирование исследовательской компетенции в процессе обучения в Вузе // Педагогические образования и наука. № 5. – Москва, 2014. – С. 10-14.
8. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 4-жилд. Зебуннисо-Конигил. – Тошкент: Ўзбекистон энциклопедияси, 2002. – 704 б.
9. Юсупов А.Т. Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар давлат аттестацияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2013. – 648 б.